

OM ATT BADA I MARIEFRED.

ARTIKEL UR CALLANDERN 2025.

Om att bada i Mariefred

Om att bada i Mariefred är tre olika berättelser.

Först kommer en sammanställning av Eva Insulanders artikel från Callandern 2012. Den handlar om Varmbadhuset, Kallbadhuset och Strandbadet.

Sedan berättar Bie Seipel om Mariefreds nya badhusförening

och Patric Johansson avslutar med Mariefreds kallbadhusförenings verksamhet.

Eva skriver:

VARMBADHUSETS TILLKOMST

»Vår stad ligger vid vattnet allra längst inne i Gripsholmsviken med en liten gästhamn mellan oss och Gripsholms Slott. Ett läge som nog förpliktar!«

VI HAR ALLTID använt oss av Mälaren. Vattnat våra kreatur och trädgårdar, dragit upp fisk – slottet hade på sin tid en alldeles egen Slottsfiskare – tagit upp is till våra isskåp och vi färdades på sjön både vid öppet vatten och när isen låg. Det har vi alltid gjort och vi gör så än i dag.

Men vi sköljer inte längre vår tvätt i sjön, husjungfrur och matmödrar samlas inte längre i vårens tid vid klappbryggorna för att tvätta det

gångna årets trasmattor rena i Mälarens vatten.

Barnen nere vid sjön i det grunda vattnet med sina barkbåtar och plankbitar men några direkta badplatser fanns inte, än mindre något badhus.

Frågan om badhus hade ventilerats både en och två gånger i stadsfullmäktige och man hade senast diskuterat badhusfrågan i samband med Bonnierska villans byggande uppe på Båtsmansberget år 1902, men därav blev intet.

I MARIEFREDS TIDNING
FÖR DEN 5 AUGUSTI 1902
KUNDE MAN
LÄSA FÖLJANDE UNDER
RUBRIKEN DIVERSE:

Bomler hade köpt gården av fru Lundgren och skulle hyra ut tvättstugan liksom fru Lundgren gjort. Men dessutom stod Bomler också för en varmbadshusrörelse! I stadsfullmäktiges protokoll av den 20 februari 1914 kan vi utläsa att herr Bomler fått bidrag till sin varmbadsrörelse med 150 kronor.

Under åren 1908–1911 serverades i medeltal 630 karbad per år.

Bomlers tvättstuga och varmbadsrörelse låg vid nuvarande Strandvägen 13. Den brann 1954 och revs samma år.

Men långt innan dess, år 1914, hade fullmäktige fattat beslut om byggandet av ett kommunalt varmbadhus med tillhörande tvättstuga. Man beräknade kostnaderna till 19.000 kronor. Utöver kostnaden staden stod för skulle 6.800 kronor insamlats på enskilt initiativ varav 400 kr genom en så kallad femöringsförening ledd av fröken Ebba Ekström. De insamlade medlen var resultatet av många basarer och tillställningar under minst tio års tid och motsvarar med dagens mått över 500.000 kronor!

Detta skedde i lilla Mariefred med 1.325 invånare 1914! Är det inte fantastiskt – vi kan om vi vill! Finns den andan kvar i dag, manne? Eller har kanske staden blivit för stor? frågar sig Eva Insulander i sin artikel.

Strandvägen 11. Till vänster: J. A. Kihlboms garveri i gård 83.
Till höger: F. U. Bomlers tvättstuga och gamla smedja i gård 84.
Foto: Okänd: Omkring år 1900.

VARMBADHUSET BYGGS 1914-15.

Byggnation av Varmbadhuset vid Strandvägen 1914. Foto: Okänd.

Badhusets arkitekt var W. Fagerström från Stockholm och Byggmästarna var mariefredsborna Jacob Törner och A. Helin.

Anläggningen stod färdig den 1 oktober 1915.

Oändliga rader av skolbarn har alltsedan invigningen och fram till stängningen sommaren 1970 vandrat i rader från Vita Skolan till mer eller mindre hårdhänt behandling med tvål och borste i baderskornas regi.

När badet stängdes hade nog de flesta skolbarn både badkar och dusch hemmavid och ville man simma dög Mälaren fint om sommaren och när sjövattnet var för kallt fanns numera både simhall och bastu att tillgå i Åkers Styckebruk.

Varmbadhuset vid Strandvägen tillkom 1915. På den undre bilden till höger från 1920 ser vi bl.a. Krukmakare Jansson, Augusta Jansson, Fina Johansson, Greta Jansson, Fru Lennström, Anna Jansson Foto: Okänd.

DEN TYSKA UBÅTSBESÄTTNINGEN.

Några som verkligen uppskattade varmbadhuset var de polska ubåtsmännen, som tillsammans med sina ubåtar internerades i Mariefred under andra världskriget.

De var förlagda primitiva baracker med dåliga hygieniska villkor. Men varje torsdag marscherade de från sin förläggning i Marielund in till varmbadhuset, där de förutom ett varmt bad också kunde bada bastu! Det var säkert veckans höjdpunkt för många av dem.

*Ubåtsbesättningen från polska interneringslägret i Marielund har begagnat Varmbadhuset. Här utanför tågstationen på väg åter till Marielund.
Bild från Sune »Bagarn« Anderssons samlingar. Foto: Okänd.*

TURISTBYRÅ OCH GÄSTGIVERI.

*Harrys Gästgiveri.
Foto: Okänd, Årtal: Okänt.*

Efter stängningen av varmbadhuset blev den ombyggda karbadsavdelningen plats för Mariefreds turistbyrå under några år, men redan efter tre år beslöt kommunfullmäktige i Strängnäs om försäljning av badhuset till ett pris av 50.000 kronor. Tänk om man låtit turistbyrån vara kvar i huset, vilket perfekt läge!

I stället blev huset restaurang med många ägarbyten. Men efter att ha stått tomt i flera år ska nya ägaren nu inrätta ett SPA i det gamla varmbadhuset med sin fantastiska utsikt över Mälarens vatten.

Det blir åter ett varmbadhus, men i ny tappning!

Kallbadhus och Strandbad

REDAN ÅR 1834

bestämmer man sig för att förlägga stadens ångbåtsbrygga till Kölnholmen. Den gamla kyrkogårdsmuren utgör en stor del av holmen.

Säkerligen finns här också rester från klostret som Gustav Vasa lät riva. Från mitten av 1800-talet

kunde man med viss regelbundenhet se ångbåtar komma och gå och från och med 1873 fick staden sin reguljära ångbåtstrafik med turlistor för varje säsong.

Vid Kölnholmens norra sida fanns under slutet av 1800-talet ett litet badhus som sades tillhörde stadens borgmästare.

Badhuset vid Kölnholmens norra sida som även var borgmästarens privata badbrygga. Därifrån utgick även badbåten »Paddan«. Foto: Okänd.

Badhuset blev senare båt­brygga och bland annat tilläggsplats för badbåten, som för en tjugofem­ring skjutsade hugade frisksporta-

re och simmare till Strandbadet. På 1960-talet revs bryggan och en båt­mack med märket Texaco fick ta plats.

PASSAGERARBÅTEN

»PADDAN« anskaffades 1937 och gick i trafik mellan staden och strandbadet plus Södra sidan.

Till att börja med kördes båten av Bertil Eriksson, som dock hade sitt företag att sköta.

Skutskeppare Nils »Skeppar-Nisse« Johansson tog vid som förare av båten, men efter att han sagt upp sig lades båtturerna ner.

Texaco-macken vid båtbyggn.

Foto: Okänd. Bild från Elisabeth Karlssons samlingar. Årtal: Okänt.

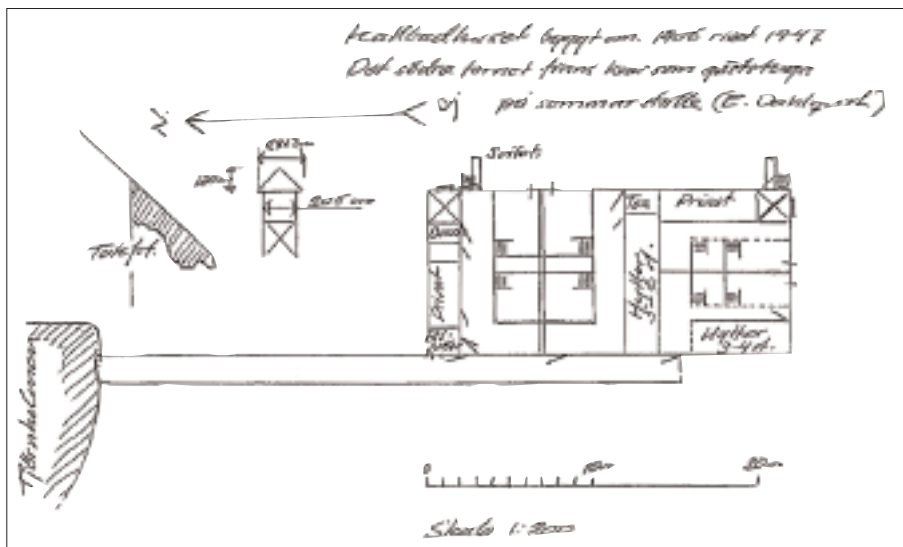
BYGGANDET AV ETT NYTT KALLBADHIUS TOGS I FULLMÄKTIGE 1903:

»Hvad samhället bäst skulle behöva för egen och samt för den stora turisttrafiken vore ett tidsenligt kallbadhus där äfven det uppväxande släktet borde beredas tillfälle att lära sig simma, hvilket för dem vid många tillfällen skulle vara till stor nytta«.

Ingenjör Nyström och byggmästare Rahmqvist ritade ett badhus med måtten 11x21 meter. Badhuset kostnad 5.500 kr och pengarna kom bland annat från inkomster från hundskatten.

År 1904 bygger man ett stort och fint kallbadhus med herr- och damavdelning, hopptorn och badbassäng och – enligt gamla mariefredsbor – stadens kallaste badvatten!

Olle Karlsson principskiss över det gamla badhuset.

Ett av tornen från ursprungsbebyggelsen som finns bevarade på Södra sidan.
 Foto: Bengt Kihlbom 2024.

I BADHUSET

HÄRSKADE TANT »MORSMORS«

som såg till att alla betalade sin femöring, att ungarna uppförde sig och att inte alltför många små kikhål borrades upp i träväggen mellan damerna och buspojarna. Att hon kallades »Morsmors« är ju inte så svårt att förstå – det var så hon hälsade på alla, stora som små.

Kallbadhuset låg ute vid Kölnholmens södra sida till höger om ångbåtsbryggan och man nådde badhuset via en spång med räcken på båda sidor fram till luckan, där »Morsmors« satt och inkasserade slanten som var inträdet till badet.

*Emmelie »Morsmors«. Legendarisk Mariefredsprofil som hälsade alla med orden »morsmors«.
Bild skänkt av Ingrid Lundberg.
Foto: Okänd.*

Gamla kallbadhuset vid Kölnholmen som revs 1947. Foto: Okänd.

PÅ NÄSTFÖLJANDE SIDOR GER DEN GENUINE BERÄTTAREN OCH KUPLETTMAKAREN YNGVE »YAN« ANDERSSON SIN VERSION AV KALLBADHUSETS FÖRESTÅENDE RIVNING 1947.

**UR YNGVE ANDERSSONS BOK
KUPLETTMAKARENS HISTORIA
FINNER VI FÖLJANDE:
ÅR 1946 – KALLBADSHUSVISAN.**

Det är inte bara efter storkommunens tillkomst som det har begåtts helgerån i Mariefred. Nej då, sådana åstadkoms även på den tid då Mariefred var en självständig kommun. Ett sådant – eller åtminstone snudd på det – var rivningen av kallbadhuset för över 40 år sedan.

Det tänkte man väl inte lika mycket på, då det skedde, även om man ogillade tilltaget, men ju längre tiden lider, desto klarare framstår det. Kraftigt så uselt, som kommunpoliterna då framställde det, var intebygget ifråga. Det kunde gott ha rustats upp och fått stå kvar som byggnadsminnesmärke.

För vår generation var kallbadhussumpen något av ett sommarparadis, även om man långt ifrån alla dar kunde skaffa fram den femöring, som entren kostade.

Desto finare var det när detta lyckades, genom vattenhämtning från stadspumpen åt någon snäll tant eller lösnummerförsäljning av Mariefreds Tidning.

Att man sedan, när man väl kommit in, ofta tvingades avbryta badandet för att borgmästaren motade ut alla grabbar, när han själv skulle doppa sig, trots att de

hade erlagt avgiften, ja, det fick man ju ta, i synnerhet som han i regel inte stannade mer än en halvtimme.

Badhuset var också vår sim- och hoppeskola – naturligtvis lärarlös, men effektiv i alla fall. För vi lärde oss både det ena och det andra, lika fort som dagens ungar lär sig konsterna i simskolan.

Att hoppa från den fyrameterstrampolin, som kallades »Tornet« var något av ett mandomsprov för en småskolegrabb och att gå på huvudet från plåttaket ner i den endast 70 centimeter djupa lilla bassängen minns jag bara två vuxna – Yngve Liljeberg och Evert Lundmark som vågade.

Det var Stig »Jocke« Lindberg, som sjöng Kallbadshusvisan första gången.

*Stig »Jocke« Lindberg.
Bild ur en Mariefredsrevy. Årtal: Okänt.*

Kallbadshusvisan

Kallbadshusvisan; Mel.: O, gamla stan...

Rätt som det går hör jag rykten som går
att kallbadhuset skall rivas
Det står väl fasan så bra där det står, låt om nåt
annat oss kivas.
Visst är det murket och ruttet och dant
Och ingalunda dess stil elegant
Men icke förty vill vi vädja som så:
Låt det för hellskotta stå.

Refräng:

O, kallbadhus, vad jag älskar dej urgamla ruckel
med allt du har utav minnen från barndomens dar
Måsvingars sus, vågens krusning vid stengrundets puckel
gör bilden rar, och torrklosettdoftan kvar.

När på en lunchrast man vill ha ett dopp
uti den svalkande bölja
hastigt och lustigt man flyttar sin kropp
till badhuset för att den skölja
Nån kloibakterie har jag inte sett
Dom kanske har lunchrast från tolv och till ett
Allt medan jag utför mitt borgmästarsprång
Jag sjunger av hjärtat min sång.

Refräng: som ovan

Visst vore det bättre om huset var nytt
Om bron vore frisk och ej murken
Om kyffena kunde med skäl kallas hytt
Men lönar det sig att va purken?
Visst skakar rucklet, när avstamp man tar
men kommer man opp, ändå skrället står kvar.
Och låt oss hoppas att Bore en gång
ännu värdes lyss till min sång.

Refräng: som ovan

STRANDBADET BYGGS 1932.

Strandbadet 1932. Foto: Okänd.

Vid Strandbadet, som anlades 1932, har flera hundra ungar lärt sig simma. Här kunde man ta järnbrons-, silver- och guldmärket i simkonst. Kanske blev Strandbadet också en sorts slutpunkt för Kallbadhuset vid Kölnholmen. 1948 river man badhuset, då utan vidare saknad.

Men drömmar dör inte så lätt, de sover något år eller två, men så en vacker morgon vaknar några mariefredsbor med en nygammal dröm - - - ett badhus mitt inne i staden, en mötesplats, en bastu, en solterrass - - -.

Vad vore vi utan våra drömmar!

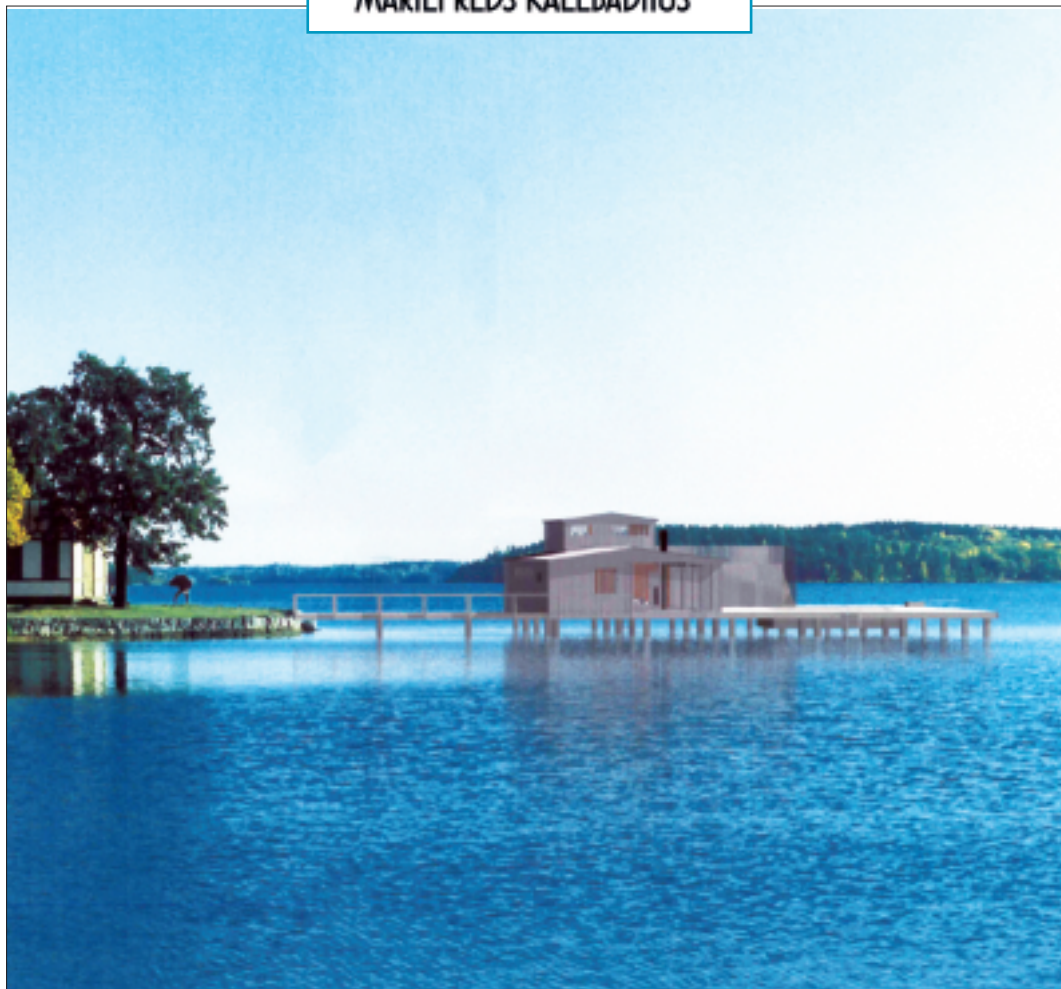
**HÄR AVSLUTAS
EVAS BERÄTTELSE
FRÅN CALLANDERS 2012
OCH BIE SEIPEL FRÅN
MARIEFREDS NYA
BADHUSFÖRENING
FORTSÄTTER:**

Mariefreds nya badhusförening

Dåvarande hamnfogden Jan-Åke Eriksson fick många förfrågningar om det fanns någon badplats centralt i Mariefred av besökarna i gästhamnen. Han kontaktade då kommunen och fick reda på att det fanns en vilande byggrätt från ett historiskt kallbadhus, som låg vid Kölnholmen, rakt söderut mot Hedlandet.

Kallbadhuset byggdes 1904 och fanns kvar till 1948, då den sista delen revs. Det var ett sommarbadhus med herr- och damsida med avklädningshytter och bassänger och ett hopptorn. Det var avsett enligt tidens sed för kallbad och solbad.

Mariefreds badhusförening bildades 1997 och målet var att få ett nytt badhus på plats på den gamla byggrätten.

För att gestalta huset anlätades slottsarkitekten på Gripsholms slott Jan Lisinsky, professor i Renoveringskonst vid Konstakademien. Jan hade då ritat Grafikens Hus som invigdes 1996.

Valet av Jan var strategiskt viktigt då Slottet, Statens Fastighetsverk Riksantikvarieämbetet måste god-

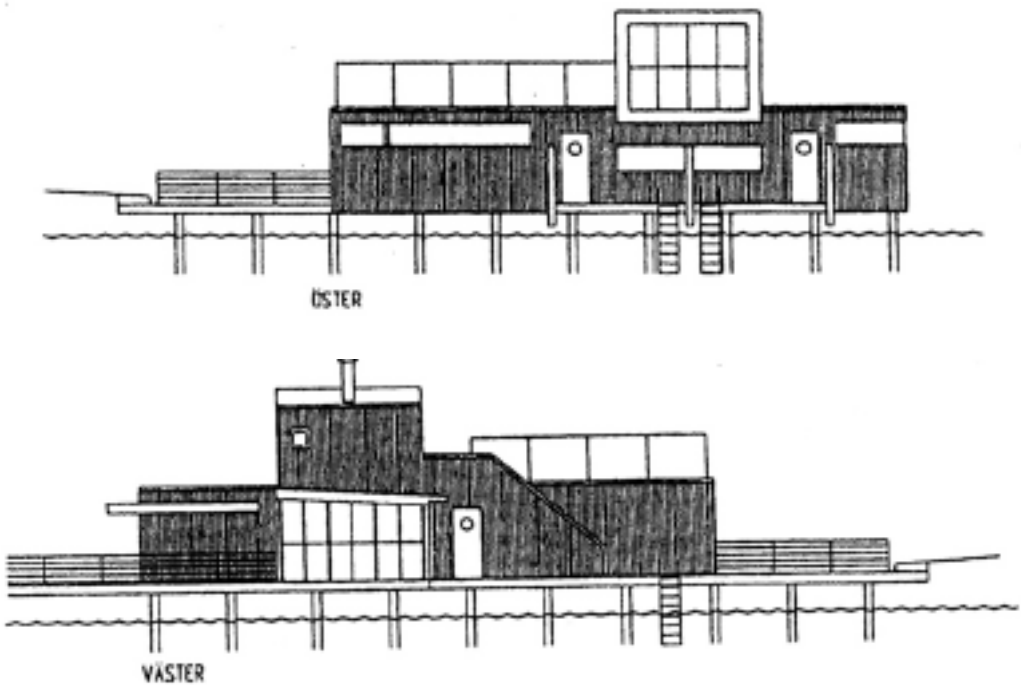
känna en badhusbyggnad. Att då ha en arkitekt som var väl anskrivnen måste underlätta ett bygglov.

Mest arbete med ritningarna gjorde arkitekten Erland Montgomery, Jans assistent som var slottsarkitekt på Drottningholms slott. Båda gjorde ett väl genomarbetat förslag fram till bygglovshandlingar. Och de gjorde det utan att ta något betalt för sitt arbete. De hyste stor tilltro till att vi i Mariefred skulle kunna få det på plats.

De hade gjort en noggrann research av kallbadhus både förr och nu och det skulle bli ett badhus med bastu som kunde användas året om. När Ulf Groth och Bie Seipel tog kontakt med byggnämnd och dess ordförande uppstod problem. Det visade sig att ordföranden inte kunde läsa ritningar utan ville ha tredimensionella sådana för att förstå hur huset skulle se ut och hur det skulle ligga i anslutning till staden. Arkitekterna gjorde nya ritningar och efter tre års arbete fick Mariefreds badhusförening bygglov för det nya kallbadhuset i juni 2000.

Det hade då manglats genom alla instanser och till och med färgen på badhuset hade länsstyrelsen givit anvisningar om.

Nu påbörjades arbetet med att hitta finansiering för att bygga huset som beräknades kosta mellan fyra och fem miljoner kronor. Ett aktiebolag bildades och processen med prospekt och försäljning av aktier började. Föreningen hade hoppats på en snabb process och kanske några stora donatorer. Det visade sig svårare än man trott och projektet tog mycket mer tid än planerat.

För att hålla liv i tanken om ett badhus planerades ett mindre projekt, en bastuflotte. Erland Montgomery ritade en fin sådan utan kostnader men i samma veva fick föreningen erbjudande att ta hand

om den kommunala badbryggan vid Kölnholmen. Året var 2003. Kommunalsrådet ville att staden skulle ha en central badplats men av ekonomiska skäl skänkte kommunen badbryggan till badhusföreningen.

INVIGNING AV KOMMUNALA BADBRYGGAN 2003.

Foto: Sven-Olof Jonn.

Föreningen tog emot bryggan som invigdes i många Mariefredsbors närvaro av sångerskan Arja Saijonmaa. Mycket passande hade Arja Saijonmaa just kommit ut med boken Sauna.

Hon, Bosse Ottenback, Maj-Lis Lööv och kommundelsrådets ordförande Arne Arvidsson befäste invigningen med att hoppa i det 15-gradiga vattnet varefter alla gick

till Gripsholms värdshus för något varmt att dricka.

Under åren som gick förnyade föreningen bygglov för badhuset men tappade bort tiden för ansökan någon gång kring 2010. Sedan fanns inget bygglov mer. År 2008 hade föreningen sitt sista årsmöte då bara Bie Seipel och Bosse Ottenback kom.

STORT INTRESSE BLAND BADSUGNA MARIEFREDSBOR.

Foto: Sven-Olof Jonn.

Under åren som gått har badbryggan underhållits med nya badstegar och skyltar. Den används flitigt av både Mariefredsbor och besökande. Ett behov finns alltså fortfarande av en central badplats konstaterar Bie Seipel och Bosse Ottenback 2016 när de lämnar över stafettpinnen till en ny förening för att återuppliva idén om ett nytt Kallbadhus i Mariefred.

Ett medskick på över 70.000 kr och ett antal goda råd följde med i överlåtelsen.

Så sammanfattar Bie Seipel och Bosse Ottenback Mariefreds nya badhusförenings verksamhet vid överlämnandet till Kallbadhusets vänner, med Patric Johansson som ordförande.

PATRIC BERÄTTAR:

Nystarten - Kallbadhustes vänner

NU KAN DRÖMMEN OM
MARIEFREDS KALLBADHUS
BLI VERKLIGHET

Nu drar vi igång igen! Mariefred har bättre förutsättningar än någonsin att förverkliga ett kallbadhus.

TVEKA INTE – BLI MEDLEM REDAN IDAG!

Betala in via bankgiro: 5194-9493 eller swish: 1231472158 (skriv ditt namn i meddelandefältet) samt skicka ett mejl till medlem@mariefredskallbadhus.nu med dina kontaktuppgifter.

Föreningen uppdaterar projektets fortskridande på Facebook, Instagram och på vår hemsida www.mariefredskallbadhus.nu

Ett medlemskap för 2018 för en familj är 400 kronor och för en enskild 250 kronor.

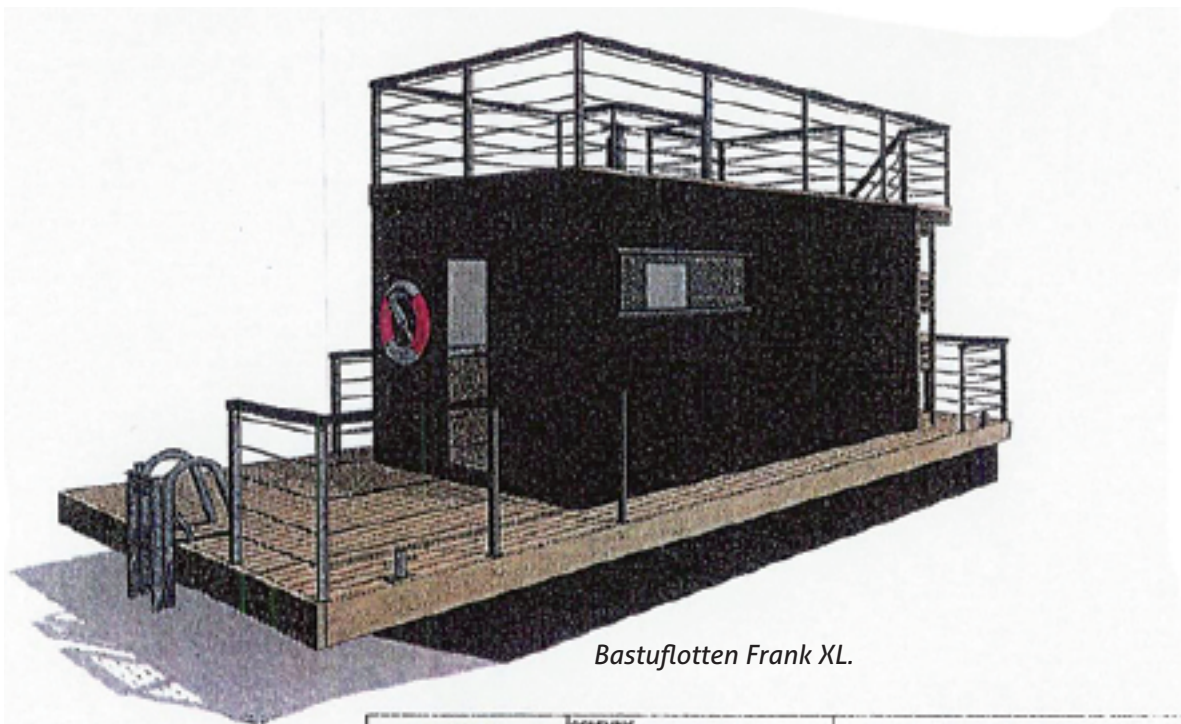
För frågor och idéer mejla info@mariefredskallbadhus.nu

NÄR FÖRENINGEN KALLBADHUSETS VÄNNER BILDADES 2016

VAR AMBITIONEN att försöka åstadkomma något som kunnat innebära en stor möjlighet för Mariefred.

Vid årsstämman 2018 blev Patric Johansson vald till ordförande och Annika Tamm blev vald till kassör. Övriga styrelsemedlemmar var professor Hans Hägglund, Marie Welanders, Gun Wickart-Johansson, Fredrik Åström, Lottie Orrvik, Timmy Cox, Hannes Dernehl, Titti Hildebrandt och Pelle Jenestam.

Målet var att Mariefreds Kallbadhus skulle bli ett modernt, levande och vackert inslag i den marina miljö vid Kölnholmen och samtidigt kunna erbjuda bastu och kallbad året runt för Mariefredsbor och besökare. Tanken var att skapa en central badplats, som också skulle vara en naturlig träffpunkt för familjer och kompisgäng. Att det dessutom är vetenskapligt dokumenterat positivt för hälsan med kallbad och bastu är ytterligare ett plus.

Bastuflotten Frank XL.

	COMPANY		Marinbastun	
	Info@marinbastun.se		www.marinbastun.se	
DESIGN/CONTR. BY		CAD	FEETWORKER	DATE
J.Tuori		F.Tunc	F-FRXLT-S-2	09/04/18
		Marinbastun		
		Bastuflotte Frank XL Terrace		
		3D		

DET VIKTIGASTE STYRELSEBESLUTET FRÅN 2018...

...VAR ATT ANSKAFFA en bastuflotte vid den lilla bryggan vid Kölnholmen och parallellt arbeta vidare mot föreningens slutmål, att återskapa ett Kallbadhus med bastu.

Arbetsgrupper från Kallbadhusets vänner hade flera möten med kommunala företrädare. Även Erland Montgomery, som gjorde ritningen som ledde fram till bygglovets år 2000, kontaktades för framtida planer. Bygglagen hade ändrats sedan tidigare bygglov och bland annat skulle nya regler angående tillgänglighet innebära investeringar på runt 200.000 kr

I väntan på beslut och finansiering av nya kallbadhuset arbetade styrelsen med delmålet »bastuflotte«. I oktober 2018 ordnades möte med Företaget Bastuflotten AB och valet blev att gå fram med bastuflotten Frank.

Strategin diskuterades på ett öppet möte i december och i början av 2019 gjordes en enkel enkät om intresset för en bastuflotte.

En majoritet gillade förslaget och föreningen erhöll ett tillfälligt bygglov i fem år för bastuflotten Frank, som dock överklagades av en grannfastighet. Men överklagandet avslogs till slut av Länsstyrelsen.

I mars 2020 slår pandemin till och resulterar i att idéer för finansiering hamnar i ett omöjligt läge. Pandemins effekter varar en bit in i 2022. Ett sista försök till återstart gjordes med ett intresseupprop i juni 2022.

Tyvärr var intresset alldeles för svagt från stadens invånare. Även »Kallbadhusförening nr 2« hade nu slut på energin och ett beslut togs i maj 2023 att skänka kvarvarande medel till Mariefreds Hembygdsförening.

Patric Johansson överlämnar Kallbadhusets vännerns protokoll och en kassa på över 100.000 kr att förvaltas av Mariefreds hembygdsförening och avslutar...

...»Badande i Centrala Mariefred är fortsatt populärt.

Vem vet om en ny intressegrupp i framtiden kan väcka liv i drömmen om att återskapa ett kallbadhus med bastumöjlighet i centrala Mariefred«.

**Ett önskemål från
Mariefreds Kallbadhusförening
var att upprätta en dokumentation om badandet
i Mariefred och den här berättelsen
är en del av dokumentationen.**

**En annan del är den populära utställningen om
»Badande i Mariefred« på Callanderska gården.**

**Allt material arkiveras
för kommande generationer.**

Affisch: Tove Hennix.

*Bilden föreställer Lars Magnus Larssons far och tre av hans bröder.
Bilden troligtvis tagen på 1930-40-talet vid Härnötorp på Södra sidan.
Från vänster: Fredde Langenstam, bytte namn då han flyttade till Stockholm,
Magnus Larsson, Lars Magnus som far bodde i Mariefred med fru och barn,
Ingemar Larsson och Sivert Larsson ev. Langenstam.*

Foto: Thure Ekman.

KÄLLOR:

**EVA INSULANDER, CALLANDERN 2012,
MARIEFREDS HEMBYGDSFÖRENING ARKIV 2012.**

**BIE SEIPEL OCH BO OTTENBACK,
MARIEFREDS BADHUSFÖRENING RUNT SEKELSKIFTET,
MARIEFREDS HEMBYGDSFÖRENING ARKIV 2024.**

**PATRIC JOHANSSON, NYSTARTEN, KALLBADHUSETS VÄNNER,
MARIEFREDS HEMBYGDSFÖRENING ARKIV 2024.**